

Η θάλασσα των νεολογισμών.

Το σημασιολογικό πεδίο της επιχειρηματικότητας

Χριστόφορος Χαραλαμπάκης

• [Link](#)

Ομότιμος καθηγητής Γλωσσολογίας του ΕΚΠΑ, συντάκτης επιμελητής και γενικός συντονιστής της έκδοσης του Χρηστικού Λεξικού της Νεοελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών

Η δημιουργία νέων λέξεων, για να καλύψουν την εκπληκτική πρόοδο των επιστημών και τις σύγχρονες επικοινωνιακές ανάγκες, συνεχίζεται με αμείωτη ένταση και τον 21^ο αιώνα. Η αμερικανική Αγγλική βρίσκεται στο απόγειο της δύναμής της καθώς στη γλώσσα αυτή δημιουργούνται κατά κανόνα οι νέοι όροι, πολλοί από τους οποίους, με την εύκολη, αυτονόητη για τους νέους, πρόσβαση σε αναρίθμητες διαδικτυακές πηγές, διαδίδονται ταχύτατα στις περισσότερες γλώσσες του κόσμου ως διεθνισμοί. Η προσπάθεια μετάφρασης των νεολογισμών, στις μικρότερες ιδίως γλώσσες, ευοδώνεται σπάνια. Συνήθως επιβιώνουν αυτούσιοι ή ως μεταφραστικά δάνεια, την ξενική προέλευση των οποίων υποπτεύεται σπάνια ο απλός κόσμος.

Οι περισσότεροι νεολογισμοί, ιδίως οι επιστημονικοί, είναι ξενισμοί που ενοχλούν ορισμένα, συνήθως μεγάλης ηλικίας, μορφωμένα άτομα τα οποία δεν ανέχονται τον αναπόφευκτο γλωσσικό δανεισμό ως αποτέλεσμα της επαφής των γλωσσών, αλλά και της κατάρτησης των επιστημονικών συνόρων και όχι μόνο.

Κάποια «Γράμματα Αναγνωστών» της εφημερίδας «Η Καθημερινή» αποτελούν στην ουσία φωνές

διαμαρτυρίας ατόμων υψηλού μορφωτικού επιπέδου για την παρακμή της γλώσσας μας. Στρέφονται εναντίον των αγγλισμών και των νεολογισμών, χωρίς να συνειδητοποιούν ότι η γλώσσα εξελίσσεται, όπως όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί, και προσαρμόζεται με αξιοθαύμαστο τρόπο στις απαιτήσεις των καιρών. Αξίζει να αναφερθούν δύο πρόσφατα παραδείγματα: Αναγνώστης [επικρίνει την εφημερίδα](#) για το λόγο ότι σε άρθρο της συνάντησε το ρήμα *επικαιροποιώ*, επισημαίνοντας: «Μολονότι λημματογραφείται στο Χρηστικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών –και μόνον εκεί– η λέξη είναι σχεδόν αφόρητη. Ο Στέφανος Α. Κουμανούδης θα την κατέγραφε βεβαίως στη Ύσυναγωγή Νέων Λέξεων' αλλά μετά βδελυγμίας». Το [επικαιροποιώ](#), μεταφραστικό δάνειο του γαλλικού *actualiser*, έχει πλήρως ενταχθεί στην κοινή γλώσσα, όπως και το ουσιαστικό [επικαιροποίηση](#).

Άλλο [παράδειγμα](#): «Ακούμε σε μια διαφήμιση για μια συναυλία τον Σεπτέμβριο στο Παναθηναϊκό στάδιο, ότι τα εισιτήρια τιμώνται τόσα ευρώ για τις κερκίδες και τόσα για την αρένα! Ο στίβος της ευγενούς αμίλλης των αθλητών έγινε αρένα των βάρβαρων ρωμαϊκών μονομαχιών και θηριομαχιών και των ισπανικών ταυρομαχιών. [...] Τι να πούμε, όταν μάλιστα τη λέξη, με την έννοια της

διαφήμισης, την έχει υιοθετήσει και το «Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας» της Ακαδημίας Αθηνών;».

Ο επικριτής του *Χρηστικού Λεξικού* δεν διάβασε σωστά το σχετικό λήμμα, όπου αναγράφεται η έκφραση εισιτήρια αρένας με τη σημασία: «(κυρ. για συναυλία) που είναι φτηνά και δεν αντιστοιχούν σε αριθμημένες θέσεις στην κερκίδα, αλλά παρέχουν πρόσβαση στον κεντρικό, ανοιχτό χώρο του γηπέδου». Δεν πρόσεξε, επίσης, ότι η αρένα χρησιμοποιείται σήμερα κυρίως μεταφορικά: «πεδίο όπου λαμβάνουν χώρα κοινωνικοί, πολιτικοί, ιδεολογικοί αγώνες, ανταγωνισμοί, αντιδικίες, αντιπαραθέσεις».

Μελέτη περίπτωσης: **επιχειρηματικότητα**

Το γραμματικό μόρφημα *-ότητα*, προερχόμενο από το αρχαίο *-ότης*, έχει μεγάλη διάδοση στη νεοελληνική γλώσσα: Στο *Χρηστικό Λεξικό* λημματοποιείται με δύο βασικές σημασίες: **-ότητα** (λόγ.) επίθημα αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν **1.** κατάσταση ή χαρακτηριστικό: *αυστηρ~/γνησι~/προνοητικ~*. Βλ. *-ύτητα*. // (ΕΚΚΛΗΣ.) *Οσι~/παναγι~*. *Αγι~/ιερ~* (ΣΥΝ. *-οσύνη*). **2.** (περιληπτ., παράγ. από ουσ.) σύνολο ατόμων με κοινή ιδιότητα: *αδελφ~/ανθρωπ~*.

Στην επικείμενη δεύτερη έκδοση του *Λεξικού* προστέθηκε χωριστό μόρφημα *-ιμότητα* λόγω των νέων σημασιών που προκύπτουν από τα επίθετα σε *-ιμος*: **-ιμότητα** (λόγ.): επίθημα αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν δυνατότητα, ιδιότητα ή ικανότητα: *αναζητησ~*, *κατανοησ~*. // *μαχ~*, *συγκρισ~*. // *απασχολησ~* (αγγλ. employability, 1926, γαλλ. employabilité, 1987), *συνεργασ~*.

Τα σχετικά αλημματογράφητα ουσιαστικά ανέρχονται σε μερικές χιλιάδες και θα άξιζε να αποτελέσουν αντικείμενο ειδικής μονογραφίας. Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα (από το γράμμα Α): *αθλαστικότητα*, *αλλοδαπότητα* (αγγλ. foreignness, γαλλ. extranéité), *αλλοτριότητα*, *αναλωσιμότητα*, *αναστοχαστικότητα*, *ανεμοπερατότητα*, *ανθρωπινότητα*, *αορατότητα*, *απαισιότητα*,

αποκαλυπτικότητα, *αρμοστικότητα*, *ασφυκτικότητα*, *αφαιρετικότητα*.

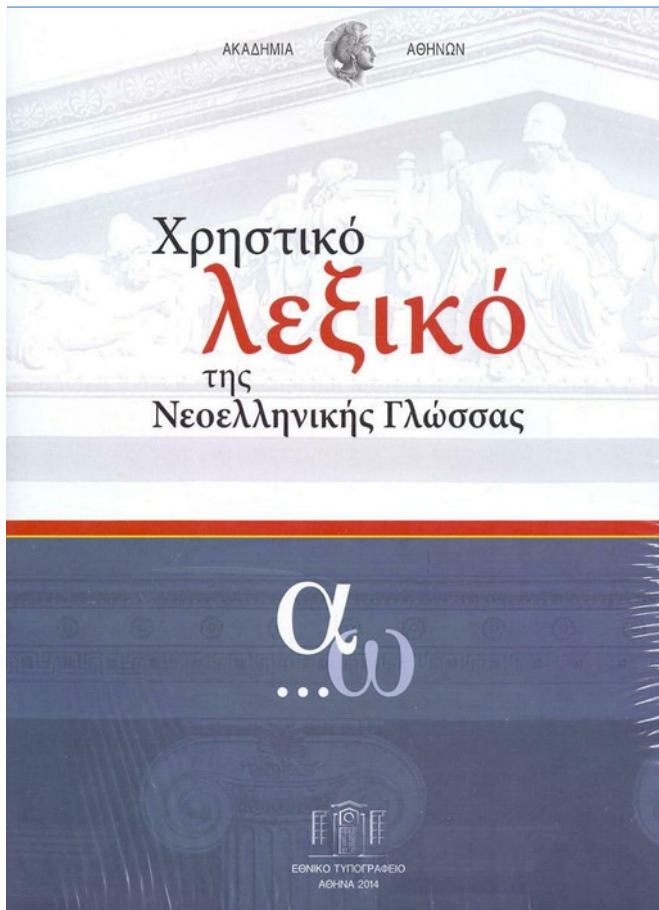
Οι λεξικογράφοι δεν ασχολήθηκαν με το λήμμα επιχειρηματικότητα, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία πενήντα χρόνια, με τις νέες διαστάσεις που έχει λάβει, η έννοια αυτή βρίσκεται στο επίκεντρο των οικονομικών θεωριών. Στο *Λεξικό του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη* (1998) δεν υπάρχει σχετικό λήμμα, ενώ το *Λεξικό Μπαμπινιώτη*, ακόμα και στην 5^η έκδοση του 2019, καταγράφει απλώς τη σημασία του: **επιχειρηματικότητα** (η) [1868] {χωρ. πληθ.} «το σύνολο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, την εισαγωγή νέων προϊόντων και τεχνολογιών και την αναζήτηση επιχειρηματικών ευκαιριών». Σύμφωνα με το *λεξικό Κουμανούδη* η *επιχειρηματικότητα* είναι νεολογισμός του 1868, η λέξη όμως δεν είχε τότε τις σημασίες που απέκτησε πολύ αργότερα.

Το *Χρηστικό Λεξικό* αποδίδει τη δέουσα σημασία στο σπουδαίο αυτό οικονομικό όρο:

επιχειρηματικότητα [έπιχειρηματικότητα] ε-πι-χει-ρη-μα-τι-κό-τη-τα ουσ. (θηλ.): ΟΙΚΟΝ. επιχειρηματική δραστηριότητα, επιχειρηματικό πνεύμα: *γυναικεία/καινοτομική/κοινωνική* (: για την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων με επίκεντρο τον άνθρωπο)/*πράσινη* (: για ήπια αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος)/*περιβαλλοντική/υγιής ~*. *Ανταγωνιστικότητα/καινοτομία και ~*. *Ανάπτυξη/ενθάρρυνση/ενίσχυση/προώθηση/τόνωση/υποστήριξη της ~ας*. *Βραβείο ~ας*. Πβ. *επιχειρείν*. Βλ. *-ότητα*. ● ΣΥΜΠΛ.:

Θυρίδα Νεανικής Επιχειρηματικότητα: (επίσ.): δομή παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και υποστήριξης για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων [*<* αγγλ. entrepreneurship, 1915, γαλλ. entrepreneurial, 1988]

Ο ορισμός του *Χρηστικού Λεξικού* φτάνει στα όρια της απόλυτης εννοιολογικής συμπύκνωσης καθώς αποτελείται από δύο λεξικές συνάψεις οι οποίες

αποδίδουν τις συνωνυμικές δυνατότητες του όρου σε μια σειρά γλωσσών: σύγκρ. αγγλ. entrepreneurial spirit, spirit of enterprise, γαλλ. esprit d'entreprise, γερμ. Unternehmergeist, ιταλ. spirito imprenditoriale.

Θα μπορούσαν να είχαν προστεθεί τα ακόλουθα είδη επιχειρηματικότητας: *αμιγής, εσωτερική, εξωτερική, κοινωνική, μικτή, συνεργατική*. Το σύνθετο *ενδοεπιχειρηματικότητα* «διεύρυνση ή επέκταση της επιχειρηματικότητας της ίδιας επιχείρησης [*αγγλ. intrapreneurship, 1978*]» δεν είναι απαραίτητο να λημματογραφηθεί σε ένα γενικό λεξικό.

Ως προς την ετυμολογία της λέξης, οι πληροφορίες που παρέχουν οι ειδικοί οικονομολόγοι, αλλά μη ειδικοί στην ιστορία των λέξεων, είναι εντελώς επιφανειακές: «Ο όρος *επιχειρηματικότητα* προέρχεται από το ρήμα 'επιχειρώ', το οποίο στην ελληνική γλώσσα σημαίνει 'δοκιμάζω', 'αρχίζω κάποιο έργο', 'καταπιάνομαι με κάποια δραστηριότητα', 'ενεργώ με συγκεκριμένο τρόπο και στόχο', 'προσπαθώ να επιτύχω κάτι'. *Συνεπώς*

η ρίζα του ρήματος υποδηλώνει συμπεριφορές και δεξιότητες, οι οποίες αφορούν την πρωτοβουλία για την έναρξη μιας νέας δραστηριότητας». ([Π. Κώτσιος](#), *Επιχειρηματικότητα & καινοτομία: σύλληψη, σχεδιασμός, υλοποίηση και λειτουργία*, 2^η έκδ. 2015, σ. 27). Τα ίδια επαναλαμβάνει η Μελίνα Τσικογιαννοπούλου, «*Η Λογική της Επιχειρηματικότητας στην Εκπαίδευση Γιατί είναι Απαραίτητη;*», [e-Άλληλον, τεύχος 6](#), 2022, σ. 33. Κατά τον ίδιο τρόπο η *επιχείρηση* με τη σημασία «μονάδα παραγωγής αγαθών ή παροχής εμπορικών υπηρεσιών που ιδρύεται και διοικείται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο, συνήθ. με σκοπό το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος» αποδίδει τη γαλλική λέξη *entreprise* (πρώτη μνεία 1798) με τη σημασία 'organisation autonome de production de biens ou de services marchands'.

Οι ορισμοί της επιχειρηματικότητας που παρέχουν οι ειδικοί κρίνονται ακατάλληλοι για τα γενικά λεξικά κάθε γλώσσας με την έννοια ότι υπεισέρχονται σε λεπτομέρειες που δεν ενδιαφέρουν το μέσο φυσικό ομιλητή. Στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου Πειραιά ([«Συνήθειες ερωτήσεις για την επιχειρηματικότητα»](#)) η επιχειρηματικότητα ορίζεται ως «η διαδικασία δημιουργίας κάτι καινούργιου που έχει αξία (για την αγορά, την κοινωνία), με την αφιέρωση του απαραίτητου χρόνου και προσπάθειας, και την ανάληψη των συνοδευόμενων οικονομικών, ψυχολογικών και κοινωνικών κινδύνων, που λαμβάνει τις προκύπτουσες ανταμοιβές (οικονομικές, ψυχολογικές)». Το σοβαρό εννοιολογικό λάθος που υπάρχει στον ορισμό αυτό είναι ότι δεν αναφέρεται καν το αποτέλεσμα της διαδικασίας από το οποίο εξαρτάται η επιτυχία ή αποτυχία του όλου εγχειρήματος.

Στο ίδιο σημασιολογικό πεδίο ανήκει ο όρος **επιχειρηματικοί άγγελοι** τον οποίο κατέγραψε πρώτο το *Χρηστικό Λεξικό*: «ιδιώτες που

επενδύουν χρήματα και χρόνο σε επιχειρήσεις με προοπτικές ανάπτυξης. [*< αγγλ. business angels, 1933*]». Ο αγγλισμός αυτός έγινε αυτούσιος δεκτός στη γερμανική και την ιταλική γλώσσα. Στη Γαλλική επικρατούν οι όροι: investisseur individuel/privé/providential. Το σημασιολογικό ισοδύναμο informal investor υπάρχει στην Ιταλική ως investitore informale. Στη Νεοελληνική δεν συνηθίζεται ο όρος *άτυπος επενδυτής*.

Το [Ελληνικό Δίκτυο Επιχειρηματικών Αγγέλων](#) υπόσχεται πολλά. Όπως επισημαίνει ο [Σταύρος Κουμεντάκης](#), *«οι Επιχειρηματικοί Άγγελοι δεν προσφέρουν κεφάλαια, μόνον, στην επιχείρηση. Προσφέρουν, επίσης, την εμπειρία, τις δεξιότητες και τις επαφές τους, με σκοπό την διεύρυνση της επιχειρηματικής δράσης και, αυτονοσήτως, του προσωπικού τους οφέλους»*.